

ברית המועצות חסרה רפובליקה

יהודי ברית המועצות הם הקיבוץ היהודי השני בעולם בגודלו, וידוע עליהם פחות מאשר על הפלשים בחבש או היהודים הארו"מים בהודו סין. מזה שנים רבות, הפוסק כל מגע בין יהודי ברית המועצות ובין היהודים בארצות אחרות. מאז הקמתה של מדינת ישראל, זכו רק שלושה אזרחים ישראלים לבקר במוסקבה (מלבד הנציגים הדיפלומטיים); שנים לושם השתתפות בוועידה ב"ג לאומית; השלישי, סוכן סרטים סובייטיים למטרות עסקיות.

שאלת הירות רוסיה היא, כיום, השאלה העדינה ביותר של מדינות החוץ הישראליות. טוענים, שלא ניתנה ליהודי ברית המועצות הזכות לעלות, הם עוזבים את בתיהם בין ליל כאיש אחר. גיו ממשלת ישראל בסתר ליבה, מאמינה, בדעה זו — אך אינה יכולה לעול על פיה, בלא לפגוע פגיעה ניצחת לשיה עם מנהיגת הגוש המזרחי.

האמת מאחורי הערפל התעמולתי? מהן העובדות הניתנות לבדיקה? מחלקת החקר של העולם הזה, שאספה ומיינה עובדות אלה במשך כמה חודשים, מוסרת את הסיכום הבא:

עסקני תרבות: ערב מלחמת העולם השנייה היו בברית המועצות 4.5 מיליון יהודים בקירוב, רובם באוקראינה. מספרם כיום אינו ידוע; לפי אומדנה הוא מגיע לשלושה מיליון. יהודי אוקראינה הושמדו ברובם בשנות המלחמה. עתה מפורזים היהודים על פני רחבי המדינה.

הריונים הגדולים הם בערים הגדולות (במוסקבה: כמעט 300.000 מתוך 4.000.000)

המפלגה המחוייב והעירוניים, וביחוד בין אנשי הדור הצעיר, אין כמעט יהודים. מורג שנת נטיה, מצד הממשלה הסובייטית, שלא למנות יהודים לתפקידים "בולטים", פן יעורר הדבר אנטישמיות. הקיימת אנטישמיות רבה בברית המועצות? האנטישמיות אסורה לפי החוק, עבריינים צפויים לעונש של כמה שנות מאסר, לכל הפחות. אולם מאמצי השלטונות למגר את האנטישמיות לא הוכתרו בהצלחה שלמה, כפי שהוכיחו מאורעות מלחמת העולם השנייה, לא רק בשטחים שנכבשו על ידי הגרמנים, ישנו עובדות, המעידות, כי הממשלה הסובייטית מתחשבת (או נאלצת להתחשב) בהלכי הרוח האנטישמיים, הנפוצים עדיין בחלק של האוכלוסיה.

אין גנרלים: לפי התחוקה נהנים היהודים

ממשלה הסובייטית מעולם לא התחייבה לה קים מדינה יהודית גדולה במקום הזה. לפני שניגשו לביצוע התוכנית, דובר אמנם על אלטרנטיבה לציונות, אך מאז לא הוזכרה, מעשה, את הכוונה המדינית הזאת. מסתבר, כי היהודים לא גילו התלהבות יתרה להגר למחוז העצמאי במזרח הרחוק, וזוהי הסיבה לניחון בירובידיגאן.

כיוון שלהיודי ח"ל לא ניתן לבקר בבירור בירובידיגאן 15 השנים האחרונות, אין ידיעות מוסמכות על הנעשה שם, אך ידוע, כי תושבי האיזור עובדים בעיקר בחקלאות, בבתי חרושת, מחצבות.

השפות הרשמיות של האיזור היו אידיש, רוסית, אולם בשנים האחרונות הופסקה הורפת העיתון היהודי במקום, ושפת ההוראה בבתי הספר היא כיום רוסית. אין זה מן

ישנו מיעוט בין היהודים הסובייטים השול" לים את העליה, כחברי המפלגה הקומוניסטית. אחרים לא היו מעוניינים בודאי לעזוב את המדינה בגלל מעמדם בחברה, בגלל אפשרות יות העבודה או המשרה הגבוהה — ישאין להם סיכוי לתפסן במקום אחר. אשר לרוב היהודים הסובייטים, ישנן עדויות לכך, שהיו מקדמים בברכה את האפשרות לעלות לישראל, והם מעוניינים עוד יותר במגע עם ישראל.

למרות הסיכון הגדול הכרוך בזה, הגישו מספר אזרחים סובייטים בקשות לזיוה יש" ראלית, אולם מאחר שלא יכלו להשיג דרכון סובייטי לחו"ל, לא יכלה ארצות ישראל לנקוט כל פעולה במקרים אלה. מלבד באחד, נפגע בעל מום, נכה מלחמת העולם השנייה. עליה: לא: הממשלה הסובייטית פוס

דזר קגנוביץ (שלישי מימין) ומנהיגי ברית המועצות. יהודי אחד

לת את העליה מטעמים עקרוניים ומעשיים. דבר עקרוני הוא, כי המשטר הסובייטי, הקומוניסטי, עדיף על המשטר החברתי והמדיני בחו"ל (ובכלל זה במדינת ישראל). עקרון שני הוא, כי השאלה היהודית נפתרה בארץ הסובייטים. לוא התירה עתה הממשלה את העליה לישראל, היה פירוש הדבר, כי ישנם אנשים ברוסיה, שאינם חושבים כטוב את המשטר הסובייטי, ושאינם שבעים רצון מאופן פתרון השאלה היהודית שם.

המצב בדמוקראטיות העממיות שונה במקצת, כיוון שארצות אלו עומדות רק בפתיחת דרכן במשטר הסוציאליסטי, ואין בזה משום ויתור עקרוני, כאשר מרשים ליהודים, שאינם רוצים להשתתף בבניית המשטר החדש, בארצות אלו, להגר לישראל.

יחד עם זה, ישנם גורמים מעשיים, המונעים עליה סובייטית: הממשלה הסובייטית לא הרתה מעולם, מטעמי בטחון, לאורחי המדינה לעזוב את הארץ, אלא למעטי מספר, בשליחות רשמית, כי יש להתחשב בעובדה, כי רב חלקם של היהודים במקצועות הטכניים והמדעיים, בהם קיים עדיין מחסור חמור. עליה המונית היתה מביאה נזק למשטר הכרוי בייטי.

לאומיות יהודית: בתעודות הזהות של כל אזרח סובייטי, ממוצא יהודי, כתוב: לארמיות: יהודית, כשם שאצל אזרח אחר ציין "אוקראיני" או "אוסבקי".

אולם ישנו הבדל מעשי חשוב אחד: היהודים הם המיעוט היחיד במדינה, שאין לו כ"רפובליקה עצמאית משלו, ושאינו לו תרבות יום רפובליקה עצמאית משלו, ושאינו לו תרבות משלו. השלטון הסובייטי מתנגד באופן עקרוני להתבוללות, אולם ביחס ליהודים מעוררים את ההתבוללות, מגמה שהיא חזקה מאד בקרב מיעוט זה בלאו הכי.

לבסוף קיימת השאלה: מה האמת על מדיניות אנטי-יהודית של הממשלה הסובייטית בשנים האחרונות?

מקסים ליטבינוב

אמנם נכון הוא כי מספר יהודים מאיזורי הספר, וביחוד מהארצות הבאלטיות, הועברו לסיביר, אולם צעדים אלה נבעו משיקולי בטחון המדינה, ולא היו מכוונים נגד היהודים. אין גם להכחיש, כי במערכה נגד הקומוניסטים (או במד"ל) לים אחרות: נגד השפעה מערבית היו יהודים הקרבנות הראשיים. אלא שאנשים אלה (סופרים, עיתונאים, אומנים, אנשי מדע) לא נאסרו ולא הועמדו למשפט.

דים מזכויות שוות בכל שטחי החיים, אם כי, למעשה, קיימות הגבלות מסוימות בש"טחים שונים. לעומת מספרם הרב של היהודים באינטליגנציה, ביחוד בין מנהלי בתי חרושת, ובעלי משרות משקיות, מדעיות חשובות, (כל אלו מקצועות, שבזמן הצעירים היו למעשה סגורים בפניהם), הרי סגורים בפניהם, ביחוד בשנים האחרונות, השירות הדיפלומטי הסובייטי, העבודה במשרד החוץ

ליאו טרוצקי, וזארימיר לנין

ובמיניסטרויון למסחר החוץ. בין מאות הגנרלים הסובייטים אין אף יהודי אחד, אם כי ישנם קצינים יהודים בדרגות נמוכות יותר. כמו כן יש להזכיר את ההגבלות בעליה בדרגה בקאריירה המפלגתית. בכל שאר השטחים, אין קיימות, לפי מיטב הידיעות, כל הגבלות לגבי האזרחים היהודים.

השדחת על חשבון המדינה: יהודי ברית המועצות אינם מאורגנים בכל צורה שהיא, גם אין קיימות קהילות מקומיות. ישנם בתי כנסת בערים שונות, אך אלה מאכסנים רק חלק קטן של היהודים. הרבנים, השוחטים, המוהלים מקבלים משכורת מהמדינה. מצד הממשלה הסובייטית אין כל הגבלות בנידון זה, אם כי איש, המבקר בית כנסת, אינו יכול להתקבל כחבר המפלגה הקומוניסטית או ארגון הנוער. בשנות מלחמת העולם השנייה נוסד ועד יהודי אנטי-פאשיסטי, אולם בשנת 1948 פורק הוועד, וראשי הארגון הנה נעלמו.

הביולות אינן רצויות. בשנת 1928 החליטה הממשלה הסובייטית להקים איזור יהודי עצמאי במחוז בירובידיגאן, במזרח הרחוק, ליד הנהר אמור. אחרי 23 שנות קיום האזור הזה, מגיע מספר היהודים ל-40.000, בקירוב, שהם כשליש של תושבי האיזור בכללו. מצד שני אין לדבר על כשלון הנסיון הזה, כיוון שה

* ספירה אחרונה: 108.419 נפש על 31.820 מיל מרובע (פי אחת וחצי משטח ישראל). השם נובע משני הורות — בירו ובידיגאן, השפצים לתוך האמור.